

Itxaso Martin. Isiltasunak arakatzen

Itxaso Martinek (1981, Donostia) nobela bat idatzi zuen, *Ni, Vera*, azken urteak psikiatrikoan eman zituen birramonaren historian oinarrituta. Oinarri bera izan zuen master baterako egin zuen ikerketa-lanak, eta hari horri tiraka, garaiko psikiatriko bateko (1937-1950) 500 historia irakurri eta birramonarenari haien arteko zazpi emakumerenak gehituta ondu du *Eromena, azpimemoria eta isiltasuna(k) idazten: Hutsune bihurtutako emakumeak garaiko gizartearen eta moralaren ispilu izeneko tesia.*

“Medikuntza eta psikiatria gizartetik bereiz daudela uste dugu, baina ez da hala”

Uxue Apaolaza

ARGAZKIAK: DANI BLANCO

Isiltasunera kondenatuta

“Paul B. Preciadok dio gaur egun garrantzitsuena ekoizle semiotikoa izatea dela, gauzak era batean azaldu ahal izatea... Eta han, psikiatrikoan, konturatu nintzen izugarritzko isiltasuna zegoela. Hori izan zen deigarriena, isiltasuna. Pertsona bat erotuta dagoela esateko erabiltzen dugun justifikazioa izaten da bere diskurtsoa ez dela logikoa/arrazionala: eta, horrela, isiltasunera kondenatzen dugu. Askok esaten zidaten ‘zertarako hitz egingo dut, esaten dudak guztiak nire diagnostikoa indartzeko balio du’. Isiltasun hori ere islatu nahi nuen. Tesiaren testuan bertan hutsuneak sartu nituen, testua ez dago ohi bezala idatzita. Dena hasi zen isiltasun batetik, nire birramonaren inguruan zegoen isiltasunetik, eta gero beste isiltasun bat aurkitu nuen”.

Zure ikerketaren oinarrian zortzi emakume daude. Nor dira emakume horiek, nola aukeratu dituzu?

Abiapuntua nire birramona izan zen. 1935ean ingresatu zuten eta 1986ra arte egon zen psikiatrikoan. Ikerketarako oinarria zabaldu behar zen, baina argi neukan ez nuela “mikro” ikuspegi hori galdu nahi. Psikiatriko baten artxiboan lanean aritu nintzen: 1937koak ziren lehen historiak, eta urte horretatik 1950era artekoen artean zazpi aukeratu nituen... Zergatik zazpi horiek? Irizpidea arrazoiz justifikatu behar nuke akademiak hala eskatzen didalako, baina irakurri ahala nigan zerbait sortzen zutenak aukeratu nituen. Argi nuen emakumeak izango zirela, garrantzitsua iruditzen zitzaidalako lantzen ari nintzen ikuspegi feministatik kasu horiek aztertzea.

Garai jakin bateko psikiatrikoak eta psikiatria aztertu dituzu, frankismokoak. Zer berezitasun ditu garai hartako psikiatriak? Psikiatriaren ikuspegia aldatu behar dugu, nire ustez. Izan ere, aplikatzen zen

psikiatrian eragin handia zuen Espainiako Estatuan zegoen egoera politiko eta sozialak. Eta gaur ere hala da. Psikiatriaren ezaugarriak, azkenean, frankismoaren berberak ziren. Kasu askotan oso psikiatria biologizista zen, alegia, gorputzean zegoen gaixotasuna; baina, katolizismoak zuen indarra dela eta, moralak ere bazuen eragina. Medikuntza eta psikiatria gizartetik bereiz daudela iruditzen zaigu, baina ez da hala, erabat baldintzatuta daude.

Gainera, psikiatrikoak askotan izaten ziren benefizientziako erakundeak, eta asko ziren elkarte erlijiosoek sortutakoak. Horrek eragin zuzena zeukan ez bakarrik bertan zegoen tratuan, baita egiten ziren diagnostikoetan ere. Ikusten badituzu garai hartako psikiatriako tratatuak erabat baldintzatuta daude. Morala eta katolizismoa medikuntzaren oinarritzat zituzten.

Psikiatria, beraz, arauak betearazteko tresna ere bazen?

Hala zen. Birramonaren kasua aztertzen hasi nintzenean, beste arrazoi batzuk zirela eta, beste herrialde batzuetan idatzitako testuetara jo nuen, hemen oso gutxi aztertu izan den zerbait baita, ba-

"Aztertu ditudan kasuen %90 ingururen arazo nagusia erruduntasuna zen. Eta errudun sentitzen ziren amatasuna gizarteak eskatzen zuen bezala ez eramateagatik, sexu desira izateagatik... Emakume rola egoki ez betetzeagatik".

tez ere genero ikuspegitik. Konturatu nintzen eroei edo eromenari buruzko testuetan agertzen zena gizonetako eroa brillante bat izaten zela. Ideia erromantikoa zuten. Alde horretatik, garrantzitsua iruditzen zitzaizkidan emakumeak aztertzea. Historiak ikustea garrantzitsua da, teoria gauza bat baita, baina emakumeen historiak ikusten dituzunean eta, gainera, emakumeek berek idatzita ere irakurtzen dituzunean, ohartzen zara gizarteak agintzen duenak zer neurritan eragiten duen beren jarreran, arazoetan, kezketan... Eta ohartzen zara gizarteak markatutako roletik ateratzen zirenak gaixotzat jotzen zirela.

Orain atzera begiratzen dugunean eta urte haiek aztertzen ditugunean, esaten dugu "hara, pentsa, pertsona hauek epileptikoen leku berean sartuta zeuden...". Baina nik askotan egiten dudana galdera da, 2050ean 2017a begiratu ote dugu, eta esan "hara, pentsa..."? Uneko egoerari oso lotuta dago psikiatria. Aztertu ditudan kasuetan, erruduntasuna zen %90 ingururen arazo nagusia. Eta errudun sentitzen ziren amatasuna gizarteak eskatzen zuen bezala ez eramateagatik, sexu desira izateagatik... Emakume rola egoki ez betetzeagatik.

Tesiaren izenburuan Azpimemoria aipatzen duzu eta Antibioografia da zure laneako beste kontzeptu garrantzitsu bat.

Antibioografia da Ignasi Terradas antropologoak planteatzen duen teknika. Eliza Kendall buruzko liburu bat idatzi zuen, kapitalismoa ia bere garai bortitzenean zegoenean bere burua ibaira bota eta hil zuen langile bati buruzkoa. Emakume horren aipamena liburu baten oin-ohartxo batean baino ez da azaltzen. Horretan oinarrituta, Terradasek planteatzen du daturik ez dugun pertsona bati buruz idaztea, haren antibioografia lantzea, gizarteak ezkutatu nahi duen horrek, bazterrek, informazioa ematen baitigute gizarte horren muinari buruz. Nire birramona izan zen abiapuntua, eta birramona tabua zen familian, inork ez zuen horri buruz hitz egiten, inork ez zuen galdetzen; beraz, erronka zen nola lortu historia bat sortzea apenas informaziorik ez daukazu pertsona bati buruz.

Bestalde, gaur egun memoria darabilgu hitzetik hortzera, eta gizartearen arauak jarraitzen die memoria horrek. Nik azpimemoria erabiltzen dut, memoriaren ezaugarriak ez dituenek memoria ez den zer bait.

Gaur egungo psikiatriko batean ere aritu zara lanean. Zer lortu nahi zenuen?

Ikerketan aurrera egin ahal ohar-tu nintzen, artxiboan aurkitu nituen eskutitz ugari esker... Txostenetan askotan ikusten zenituen eskutitzak bidali gabe gordeta. Baita bidali zizkieten eskutitzak ere. Ez dakit jaso eta segidan gordetzen zituzten, edo irakurtzeko eman ondoren. Pertsona hori benetan nola zegoen jakiteko erabiltzen zituzten.

Konturatu nintzen idazteko modua eta orrialdea erabiltzeko modua ez zirela ohikoak. Eskutitz batzuk horizontalean eta gero gainetik bertikalean idatzita zeuden; edo orrialdea beste era batera beteta zegoen, edo esaldiak amaitu gabe... Horrek ikusarazi zidan oso era arrazionalan ari nintzela eromenaz idatzi nahian, testu akademiko bat osatzeko, hain zuzen. Hori urrutzea zen, eta nik ahalik eta gertuen egon nahi nuen. Antropologian landa-lana egiten dugunez, ez dakit zenbat hilabetez ibili nintzen haiekin. Literatura-tailer bat ere egin genuen, borondatezkoa: irakurri eta idatzi egiten genuen, eta han idazten zituztenak ere erabili nituen ikerketan. ■